

פרשת תולדות תשפ"ו תפקידי האבות

בראשית פרק י"א

(א) וַיֵּרָא אֱלֹהִים יְקֹוֹק בְּאֵלֵי מִמְרָא וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח הָאֵהָל כְּחֹם הַיּוֹם: (ב) וַיֵּשָׂא עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים נֹצְבִים עֲלָיו וַיֵּרָא וַיֵּרָץ לְקִרְאָתָם מִפֶּתַח הָאֵהָל וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה: (ג) וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי אִם נָא מְצֹאֵתִי חַן בְּעֵינֶיךָ אֵל נָא תַעֲבֹר מֵעַל עֲבָדֶיךָ: (ד) יִקַּח נָא מֵעַט מִיָּם וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁעֵנוּ תַּחַת הָעֵץ: (ה) וְאָקַחְהָ פֶתַח לְחֹם וְסָעְדוּ לְבָבְכֶם אַחֵר תַּעֲבֹרוּ כִּי עַל כֵּן עֲבַרְתֶּם עַל עֲבָדְכֶם וַיֹּאמְרוּ כֵּן תַעֲשֶׂה פְּאֶשֶׁר דְּבַרְתָּ: (ו) וַיִּמְהַר אַבְרָהָם הָאֵהָלָה אֶל שָׂרָה וַיֹּאמֶר מִהְרֵי שָׁלַשׁ סָאִים קָמַח סֶלֶת לֹשֵׁי וְעֵשִׂי עֲגוֹת: (ז) וְאֵל הַבָּקָר רֶץ אַבְרָהָם וַיִּקַּח בֶּן בָּקָר רֶץ וְטוֹב וַיִּתֵּן אֶל הַנַּעַר וַיִּמְהַר לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ: (ח) וַיִּקַּח חֲמֹמָה וְחָלֵב וּבֶן הַבָּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּתֵּן לַפְּנִיָּהם וְהוּא עֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאמְרוּ: (ט) וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אֵיךְ שָׂרָה אֲשֶׁתְּךָ וַיֹּאמֶר הִנֵּה בְּאֵהָל: (י) וַיֹּאמֶר שׁוּב אֲשׁוּב אֵלֶיךָ כִּיעַת חַיָּה וְהִנֵּה בֵן לְשָׂרָה אֲשֶׁתְּךָ וְשָׂרָה שִׁמְעַת פֶּתַח הָאֵהָל וְהוּא אַחֲרָיו: (יא) וַאֲבְרָהָם וְשָׂרָה זָקְנִים בָּאִים בְּיָמִים חֲדָל לְהִיּוֹת לְשָׂרָה אַרְח פְּנֵשִׁים: (יב) וַתִּצְחַק שָׂרָה בְּקִרְבָּהּ לֵאמֹר אַחֲרֵי בְלַתִּי הִיְתָה לִי עֲדָנָה וְאֲדֹנִי זָקֵן:

רש"י

(א) **וירא אליו** - לבקר את החולה. אמר רבי חמא בר חנינא יום שלישי למילתו היה, ובא הקדוש ברוך הוא ושאל בשלומו: **באלוני ממרא** - הוא שנתן לו עצה על המילה, לפיכך נגלה עליו בחלקו: **ישב** - ישב כתיב, בקש לעמוד, אמר לו הקדוש ברוך הוא שב ואני אעמוד, ואתה סימן לבניך, שעתידי אני להתיצב בעדת הדיינים והן יושבין, שנאמר (תהלים פב א) אלהים נצב בעדת אל: **פתח האהל** - לראות אם יש עובר ושב ויכניסם בביתו: **כחום היום** - הוציא הקדוש ברוך הוא חמה מנרתיקה שלא להטריחו באורחים, ולפי שראהו מצטער שלא היו אורחים באים, הביא המלאכים עליו בדמות אנשים: (ב) **והנה שלשה אנשים** - אחד לבשר את שרה ואחד להפוך את סדום ואחד לרפאות את אברהם, שאין מלאך אחד עושה שתי שליחויות. תדע לך שכן כל הפרשה הוא מזכירן בלשון רבים (פסוק ח) ויאכלו, (פסוק ט) ויאמרו אליו, ובבשורה נאמר (שם י) ויאמר שוב אשוב אליך, ובהפיכת סדום הוא אומר (יט כב) כי לא אוכל לעשות דבר, (שם כא), לבלתי הפכי. ורפאל שרפא את אברהם הלך משם להציל את לוט, הוא שנאמר (שם יז) והיה

כהוציאם אותם החוצה ויאמר המלט על נפשך, למדת שהאחד היה מציל: **נצבים עליו** - לפניו, כמו (במדבר ב כ) ועליו מטה מנשה. אבל לשון נקיה הוא כלפי המלאכים: **וירא** - מהו וירא וירא שני פעמים, הראשון כמשמעו והשני לשון הבנה, נסתכל שהיו נצבים במקום אחד והבין שלא היו רוצים להטריחו ואף על פי שיודעים היו שיצא לקראתם, עמדו במקומם לכבודו ולהראותו שלא רצו להטריחו, וקדם הוא ורץ לקראתם. בבבא מציעא (פו ב) כתיב נצבים עליו, וכתיב וירץ לקראתם, כד תזויה דהוה שרי ואסר פירשו הימנו, מיד וירץ לקראתם: (ג) **ויאמר אדני אם נא וגו'** - לגדול שבהם אמר, וקראם כולם אדונים ולגדול אמר אל נא תעבור, וכיון שלא יעבור הוא, יעמדו חבריו עמו, ובלשון זה הוא חול. דבר אחר קודש הוא, והיה אומר להקב"ה להמתין לו עד שירוץ ויכניס את האורחים. ואף על פי שכתוב אחר (פסוק ב) וירץ לקראתם, האמירה קודם לכן היתה, ודרך המקראות לדבר כן, כמו שפירשתי אצל (ו ג) לא ידון רוחי באדם, שנכתב אחר (ה לב) ויולד נח, ואי אפשר לומר אלא אם כן קודם גזירת מאה עשרים שנה, ושתי הלשונות בבראשית רבה (מח י): (ד) **יקח נא** - על ידי שליח, והקב"ה שלם לבניו על ידי שליח שנאמר (במדבר כ יא) וירם משה את ידו ויך את הסלע: **ורחצו רגליכם** - כסבור שהם ערביים שמשתחוים לאבק רגליהם והקפיד שלא להכניס עבודה זרה לביתו. אבל לוט שלא הקפיד, הקדים לינה לרחיצה, שנאמר (יט ב) ולינו ורחצו רגליכם: **תחת העץ** - תחת האילן: (ה) **וסעדו לבכם** - בתורה בנביאים ובכתובים מצינו דפתא סעדתא דלבא. בתורה סעדו לבכם. בנביאים (שופטים יט ה) סעד לבך פת לחם. בכתובים (תהלים קד טו) ולחם לבב אנוש יסעד. אמר רבי חמא לבבכם אין כתיב כאן אלא לבכם, מגיד שאין יצר הרע שולט במלאכים: **אחר תעבורו** - אחר כן תלכו: **כי על כן עברתם** - כי הדבר הזה אני מבקש מכם מאחר שעברתם עלי לכבודי: **כי על כן** - כמו על אשר, וכן כל כי על כן שבמקרא (לקמן יט ח) כי על כן באו בצל קורתך, (לקמן לג י) כי על כן ראיתי פניך, (שם לח כו) כי על כן לא נתתיה, (במדבר י לא) כי על כן ידעת חנותנו: (ו) **קמח סלת** - סלת לעוגות, קמח לעמלן של טבחים, לכסות את הקדרה, ולשאוב את הזוהמא: (ז) **בן בקר רך וטוב** - שלשה פרים היו כדי להאכילן שלש לשונות בחרדל: **אל הנער** - זה ישמעאל לחנכו במצות: (ח) **ויקח חמאה וגו'** - ולחם לא הביא לפי שפירסה שרה נדה, שחזר לה אורח כנשים אותו היום, ונטמאת העיסה: **חמאה** - שומן החלב שקולטין מעל פניו: **ובן הבקר אשר עשה** - אשר תקן, קמא קמא שתקן, אמטי ואייתי קמייחו: **ויאכלו** - נראו כמו שאכלו, מכאן שלא ישנה אדם מן המנהג: (ט) **ויאמרו אליו** - נקוד על אי"ו שבאליו, ותניא רבי שמעון בן אלעזר אומר כל מקום שהכתב רבה על הנקודה אתה דורש הכתב וכו', וכאן הנקודה רבה על הכתב אתה דורש הנקודה, שאף לשרה שאלו איז אברהם, למדנו שישאל אדם באכסניא שלו לאיש על האשה ולאשה על האיש. בבבא מציעא (פז א) אומרים יודעים היו מלאכי השרת שרה אמנו היכן היתה, אלא להודיע שצנועה היתה כדי לחבבה על בעלה. אמר רבי יוסי בר חנינא כדי לשגר לה כוס של ברכה: **הנה באהל** - צנועה היא: (י) **שוב אשוב** - לא בשרו המלאך שישוב אליו אלא בשליחותו של מקום אמר לו, כמו (טז י) ויאמר לה מלאך ה' הרבה ארבה, והוא אין בידו להרבות, אלא בשליחותו של מקום, אף כאן בשליחותו של מקום אמר לו כן. אלישע אמר לשונמית (מלכים ב' ד טז) למועד הזה כעת חיה את חובקת בן ותאמר אל אדוני איש האלהים אל תכזב בשפחתך, אותן המלאכים שבשרו את שרה אמרו למועד אשוב. אמר לה אלישע אותם המלאכים שהם חיים וקיימים לעולם אמרו למועד אשוב, אבל אני בשר ודם שהיום חי ומחר מת, בין חי ובין מת למועד הזה וגו': **כעת חיה** - כעת הזאת לשנה הבאה, ופסח היה, ולפסח הבא נולד יצחק, מדלא קרינן כעת אלא כעת. כעת חיה כעת הזאת שתהא חיה לכם שתהיו כלכם שלימים וקיימים: **והוא אחריו** - הפתח היה אחר המלאך: (יא) **חדל להיות** - פסק ממנה: **ארח כנשים** - אורח נדות: (יב) **בקרבה** - מסתכלת במעיה ואמרה אפשר הקרבים הללו טעונין ולד, השדים הללו שצמקו מושכין חלב, תנחומא (שופטים יח): **עדנה** - צחצוח בשר, ולשון משנה (מנחות פו א) משיר את השער ומעדן את הבשר. דבר אחר לשון עידן, זמן וסת נדות:

רמב"ן לבראשית פרק יח

(א) **וירא אליו** - לשון רש"י, לבקר את החולה, אמר רבי חמא בר חנינא יום שלישי למילתו היה ובא הקדוש ברוך הוא ושאל בו. והנה שלשה אנשים, המלאכים שבאו אליו בדמות אנשים. שלשה, אחד לבשר את שרה ואחד לרפאות את אברהם ואחד להפוך את סדום, ורפאל שריפא את אברהם הלך משם להציל את לוט, שאין זה שתי שליחות, כי היה במקום אחר ונצטוו בו אחר כן, או ששתייהן להצלה. ויאכלו, נראו כמי שאכלו: ובספר מורה הנבוכים (ב מב) נאמר כי הפרשה כלל ופרט. אמר הכתוב תחלה כי נראה אליו השם במראות הנבואה, ואיך היתה המראה הזאת, כי נשא עיניו במראה והנה ג' אנשים נצבים עליו. ויאמר אם נא מצאתי חן בעיניך, זה ספור מה שאמר במראה הנבואה לאחד מהם הגדול שבהם. ואם במראה, לא נראו אליו רק אנשים אוכלים בשר, איך אמר "וירא אליו ה'", כי הנה לא נראה לו השם לא במראה ולא במחשבה, וככה לא נמצא בכל הנבואות, והנה לדבריו לא לשה שרה עוגות, ולא עשה אברהם בן בקר, וגם לא צחקה שרה, רק הכל מראה, ואם כן בא החלום הזה ברוב ענין כחלומות השקר, כי מה תועלת להראות לו כל זה:

בראשית פרק כו

(א) **ויהי רעב בארץ מצרים** שכן בארץ אשר אמר אליך: (ג) גור בארץ הזאת ואהיה עמך ואברכך כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל והקמת את השבעה אשר נשבעתי לאברהם אביך: (ד) והרביתי את זרעך ככוכבי השמים ונתתי לזרעך את כל הארצות האל והתברכו בזרעך כל גויי הארץ: (ה) עקב אשר שמע אברהם בקלי וישמר משמרת מציאתי ונתתי:

רש"י

(ב) **אל תרד מצרימה** - שהיה דעתו לרדת מצרימה כמו שירד אביו בימי הרעב, אמר לו אל תרד מצרימה שאתה עולה תמימה, ואין חוצה לארץ כדאי לך: (ג) **האל** - כמו האלה: (ד) **והתברכו בזרעך** - אדם אומר לבנו יהא זרעך כזרעו של יצחק, וכן בכל המקרא. וזה אב לכולן (להלן מח כ) בך יברך ישראל לאמר ישימך כאפרים וכמנשה, ואף לענין הקללה מצינו כן (במדבר ה כז) והיתה האשה לאלה, שהמקלל שונאו אומר תהא כפלוגית, וכן (ישעיה סה טו) והנחתם שמכם לשבועה לבחירי, שהנשבע אומר אהא כפלוגי אם עשיתי כך וכך: (ה) **שמע אברהם בקולי** - כשנסיתי אותו:

רמב"ן

(א) **מלבד הרעב הראשון אשר היה בימי אברהם** - אולי לא היה רעב בעולם עד ימי אברהם (פרקי דר"א כו), ועל כן ימנה הכתוב ממנו, כי מה צורך להזכיר זה. והנכון בעיני כי זה להגיד כי היו זוכרים אותו הרעב הראשון ומספרים עליו שבעבורו ירד אברהם למצרים, ושם עשה לו השם כבוד גדול. ולכן היה יצחק חפץ ללכת בדרך אבותיו לירד שם עד שנאמר לו אל תרד מצרימה: וטעם המניעה אמרו רבותינו (ב"ר סד ג) אתה עולה תמימה ואין חוצה לארץ כדי לך. ולדעתי נכלל עוד בענין רמיזה בעתיד, כי גלות אברהם אל מצרים מפני הרעב רמז שיגלו בניו שם, ולכתו אל אבימלך לא היה גלות כי שם היה יושב ברצונו, אבל ירידתו של יצחק שם מפני הרעב ירמוז לגלות, כי גלה ממקומו בעל כרחו והלך אל ארץ אחרת, והנה היה גלותו ממקומו אל ארץ פלשתים שהיא ארץ מגורי אביו, וירמוז לגלות בבל שהוא מקום מגורי אבותם שהיו באור כשדים: ודע כי הגלות הנזכר ירמוז למעשה יצחק, כאשר לא לקחו אשתו, ולא היה לו שם רק הגלות והפחד, ומתחילה אמר הנוגע באיש הזה ובאשתו מות יומת - ולימים חזר בו ואמר לך מעמנו - ואחרי כן חזרו אליו בברית, וכן גלות בבל גלו שם מפני זלעפות רעב, ומעת היותם שם לא עבדום ולא ענו אותם, אבל היו גדוליהם שרים במלכות, ואחרי כן אמרו מי בכם מכל עמו יהי אלהיו עמו ויעל (עזרא א ג), והזהירו עליהם שרי עבר הנהר והפחות ואחרי כן בטלו הבנין והות בטלא עד זמן ועידן אחרי כן חזרו ונתנו רשות בבנין והזהירו ואמרו די להון מהקרבין ניוחחין לאלה שמיא ומצלין לחיי מלכא ובנוהי (שם ו י): **אל אבימלך מלך פלשתים** - לא נודע אם הוא אבימלך אשר היה בימי אברהם, או שכל מלך פלשתים בעת ההיא יקרא כן, כי גם בימי דוד יקרא אבימלך. ודעת אונקלוס שהיה בנו: וטעם **וילך יצחק אל אבימלך** - כי היה בדעתו לרדת מצרימה והלך אל אבימלך בעל ברית אביו, אולי ייטיב עמו בימי הבצורת ולא יצטרך לירד למצרים. והנה אבימלך מפני בריתו של אברהם לא נגע בו ולא בביתו כלל, אבל אנשי המקום המה בקשו ממנו דרך שאלה על אשתו והוא אמר אחותי היא, ואף על פי כן לא נגע בה המלך ולא איש מאנשיו, כי היו נזכרים בענין אברהם, ולכך אמר כמעט שכב "אחד העם", יאמר, אני לא נגעתי בה ונשמרתי ממנה, אבל קרוב היה שיכשל בה אחד מאנשי הארץ, והיית מביא עלינו אשם כאשר היה עלינו חטא בענין אביך: